

УДК 336.7

О. Л. Руда,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
М. М. Турчик,
магістр, кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця

ОРГАНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

О. Ruda
Candidate of economic sciences, associate professor of department of finances, banking and insurance, Vinnytsia national agrarian University, Vinnytsya
М. Turchyk
magistr of Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnitsa

ORGANIZATION OF BANK LENDING TO SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN UKRAINE

У статті наведені основні теоретичні аспекти походження середнього та малого бізнесу. Нами було виділено походження та тлумачення поняття «кредит». Також було оцінено ситуацію надання кредитів середньому та малому бізнесу в четвертому кварталі 2017 року, та перших три квартали 2018 року. Виділено чинники, які обмежують можливість малого бізнесу отримати кредитні кошти, з одного боку, суворі вимоги банківської установи щодо надання гарантій повернення коштів у разі відсутності в суб'єкта господарювання тривалої кредитної історії, підвищених виробничих ризиків, мобільності капіталу, а з іншого боку – властива суб'єктам малого бізнесу специфічна структура активів, у якій нерухомість представлена мінімальною часткою, яка могла би слугувати заставою повернення кредиту. Сучасна економіка зараз розвивається в умовах ринкових відносин, які взаємодіють під впливом різних факторів. Малий та середній бізнес в Україні займає лише невелику частку у дохідності бюджету, порівняно зі своїми європейськими сусідами. Підвищення конкурентного середовища на ринку України повинно стимулювати підприємців до розвитку, а це в свою чергу призводить до збільшення обсягів кредитування банківськими установами малого та середнього бізнесу, який залучає ресурси та капітал у розвиток задля отримання у коротко чи довгостроковій перспективі фінансові прибутки. Зараз часто приватні підприємці мають побоювання стосовно фінансової вигоди від кредитів фінансово-кредитних установ, адже чимало отримало негативні наслідки після фінансової кризи, які відбулась досить недавно і її наслідки ми ще й досі бачимо. Тому, в даній статті нами було запропоновано комплекс заходів, пов'язаних з подоланням внутрішніх труднощів малих підприємств. Серед них можна виділити лише ті кроки, які більшою мірою, ніж інші, здатні в найкоротші терміни забезпечити помітний ефект.

The article presents the main theoretical aspects of the origin of medium and small businesses. We have identified the origin and interpretation of the concept of "credit". The average loan situation for small and medium-sized businesses in the fourth quarter of 2017 and the first three quarters of 2018 was also assessed. The factors limiting the possibility of a small business to receive credit funds, on the one hand, strict requirements of the banking institution regarding the provision of guarantees of repayment of funds in the absence of long-term credit history in the entity, increased production risks, capital mobility, and, on the other hand, inherent for small business entities, a specific structure of assets in which real estate is represented by a minimum share that could serve as collateral for repayment of a loan. The modern economy is now developing in the conditions of market relations, which interact under the influence of various factors. Small and medium-sized businesses in Ukraine have only a small share of the budget revenue, compared to their European neighbors. Increasing the competitive environment in the Ukrainian market should stimulate entrepreneurs to develop, which in turn leads to an increase in lending to small and medium-sized banking institutions, which attracts resources and capital for development, in order to obtain financial gains in the short or long term. Now private entrepreneurs are often worried about the financial benefits of loans from financial institutions, as many have had negative consequences after the recent financial crisis, and we are still seeing its effects. Therefore, in this article we were offered a set of measures related to overcoming the internal difficulties of small enterprises. Among them, it is possible to distinguish only those steps that, to a greater extent than others, can provide a noticeable effect in the shortest possible time.

Ключові слова: *кредит, малий бізнес, середній бізнес, банківські установи, підприємництво, кредитна діяльність, фінансові ресурси, товар, послуги, активи.*

Keywords: *credit, small business, medium-sized business, banking institutions, entrepreneurship, lending, financial resources, goods, services, assets.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Негативний вплив світової фінансової кризи на економіку України закономірним чином позначився й на розвитку вітчизняного підприємництва. І в першу чергу мова йде про малий бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється. Однією з найвагоміших перепон на шляху діяльності малих підприємств в умовах кризи є відсутність достатньої кількості фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток фінансово-кредитних відносин у сфері кредитування малого та середнього бізнесу висвітлювались у працях багатьох науковців як вітчизняних, так і зарубіжних. До них можна віднести таких науковців, як М. Фрідман, І. Фішер, серед українських – Дзюблук О. В., Коробчук Т. І., Ковальчук В. М., Сарай М. І.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтування тератичних засад організації банківського кредитування малого бізнесу, з'ясування сучасного стану кредитної діяльності банківських установ, окреслення можливих напрямів оптимізації кредитних взаємин банків із суб'єктами малого підприємництва на основі врахування світового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах розвитку державної економіки, не раз зустрічається поняття “мале підприємництво” і “малий бізнес”. Ці поняття є і справді дуже близькими та не тотожними. Розуміння бізнесу є набагато ширшим, ніж підприємництво. Воно охоплює всю сукупність відносини, які виникають серед учасників ринкових відносин та включає діяльність не тільки підприємців, але й споживачів, найманих працівників та державних структур. Бізнес включає будь-який вид діяльності, який приносить дохід чи особисту користь. Саме ринкові перетворення в Україні почалися на початку незалежності, а чіткого визначення цих термінів немає.

На сьогоднішній день в Україні існує ще досі не вирішена проблема розвитку малого бізнесу, а саме він є одним із основних факторів макроекономічної стабілізації держави у час пост кризового стану. У розвинених країнах, наприклад як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Німеччина та Японія близько половини всього ВВП припадає на малий і середній бізнес. До соціального фактору малого і середнього бізнесу можна віднести те, що завдяки ньому забезпечуються нові робочі місця, знижується суспільна напруженість, поширюється вплив інноваційних технологій на виробничий процес, дохідність бюджету збільшується тощо. В країнах Європейського Союзу кредити у структурі фінансування малого

бізнесу складають не менше, аніж 60%. А в Україні така частка кредиту складає менше, ніж 20% [1, с. 13]. Нажаль якщо в країнах Європейського союзу доходи від малих і середніх підприємств складають до 30-40% ВВП, то в Україні від 7% до 9%.

В країнах встановлено граничні величини, коли підприємство перестає відноситись до категорії малих. Ці обмеження стосуються чисельності працюючих, розміру фінансових ресурсів, щорічного обороту, інвестицій, валюти балансу тощо. Щодо визначення малого підприємства, існують кількісний, якісний і комбінований підходи. При кількісному підході застосовують доступні для аналізу критерії, таких як кількість зайнятих, обсяги продажу товару чи послуг, балансова вартість активів. При якісному підході використовують також доповнення певними кількісними показниками [2, с. 33]

Бізнес, як соціально-економічне явище має в собі спектр суспільних відносин, серед яких: історичні, економічні, юридичні і психологічні моменти. За економічною суттю, бізнес становить економічні відносини, які виникають між людьми щодо організації власної справи, виробництва з метою отримання прибутку.

Бізнес в Україні знаходиться в зародковому стані, але сумнівів у тому, що саме він буде однією з основних сфер суспільного виробництва вже не існує. Вважається, що однією з характерних ознак розвитку малого і середнього підприємництва виступає процес його включення у господарську структуру державної економічної системи, її конкурентне середовище. Але сектор малого бізнесу на даний час вагомої ролі в Україні ще не становить. У деякій мірі це є наслідком недооцінення ролі цього як галузевого елемента ринкової економіки. Зародження малого підприємництва при умовах дестабілізації виробничих ресурсів при нових взаємовідносинах ставить все нові виклики щодо пошуку шляхів розвитку. Малий бізнес в Україні акумулює в собі енергію середнього класу суспільства з високим потенціалом, його зайнятість а також працевлаштування, яке направлене на створення власної справи і здійснення підприємницької діяльності [3, с. 82]

Малий бізнес є структурним елементом ринкової економіки. Він становить первинну вихідну форму ринкового господарювання у вираженні дрібнотоварного виробництва. Воно набуває особливого значення для країн завдяки специфіці та своєрідному функціональному призначенню малого бізнесу. Малий та середній бізнес має властивість до структуроутворення ринку, тому висуває потребу відродження і спрямовує у число найнеобхідніших заходів для реформування економіки України в її перехідному етапі. В структурі змішаної економіки співіснують малий, середній та великий бізнес. Та на відмінність від великого чи середнього бізнесу, саме малий бізнес є вихідним, найбільш чисельним, тому й найпоширенішим сектором економіки. Між цими видами бізнесу існують відмінності, які обумовлені різним становищем суспільного розподілу праці, характером спеціалізації та виробництва. Малий бізнес – є самостійною господарською діяльністю малих підприємств будь-якої форми власності, яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку.

Для того, щоб характеризувати економічну сутність малого та середнього бізнесу в Україні в умовах реформування економіки необхідно розглянути його функції. Внесок малого бізнесу є вагомим у формування конкурентного середовища. В умовах вільної ринкової економіки конкуренція стає відображенням відносин у змаганні серед господарських елементів, коли їх діяльність обмежує можливість кожного з них мати вплив на умови обігу товарів на ринку і стимулює виробництво тих товарів, яких потребує споживач. У такому випадку діяльність учасників ринкових відносин отримує динамічний характер, вона зв'язана з економічною відповідальністю і ризиком приватного підприємця, який перетворює його в ціленаправлений економічний розвиток. В Україні малий і середній бізнес стає засновником конкурентних відносин, тому що він по своїй природі є антимонопольним. Це проявляється в різноманітних видах його функціонування. З однієї сторони, малий бізнес внаслідок багатогранності елементів, які його оточують і складають, піддається монополізації, ніж великі приватні підприємства. З іншого боку при умові вузько направленої спеціалізації й використання новітньої технології він виступає як конкурент, що підриває монополні позиції великих корпорацій. Тому така риса малого та середнього бізнесу відіграла важливу роль у послабленні, чи навіть у подоланні розвинутими країнами тенденції до монополізації та затримці технічного прогресу [4, с. 103]

Малий та середній бізнес реагуючи на зміни кон'юнктури ринку надає ринковій економіці потрібної гнучкості. Вагомим є також внесок у здійснення розвитку науково-технічного прогресу, насамперед в галузі електроніки, кібернетики та інформатики. Тобто малий та середній бізнес є своєрідним провідником науково-технічного прогресу в економіку країни.

Беззаперечно те, що для розвитку малого та середнього бізнесу необхідні вільні грошові кошти, які повинні бути спрямовані в найбільш привабливі сфери бізнесу.

Отже застосування кредиту є необхідним елементом процесу функціонування ринкової економіки, а також чи не єдиним джерелом вирішення проблеми забезпечення стабільної, ритмічної роботи підприємств різних галузей народного господарства, зокрема малого бізнесу, тим більше, що кредит потрібен вже існуючому підприємству.

Термін «кредит» походить від латинського слова «creditus» — «позичка», отже, кредит — капітал, що позичається, тобто, надається кредитором у тимчасове користування позичальникові на умовах платності, зворотності і цільового використання [5, с. 14].

Необхідність кредиту обумовлена тим, що в одних виробників є вільні кошти, а іншим вони потрібні для закупівлі товарів. Тому, спочатку купці, а згодом й комерційні банки, брокерські контори, страхові та інвестиційні компанії стали накопичувати позичковий капітал і надавати його промисловцям, фермерам, комерційним структурам, установам, організаціям. Кредиторами називають фізичних і юридичних осіб, що надають позичку, а тих, хто її бере, — позичальниками [6, с. 48].

Світова практика свідчить, що роль кредиту в економіці має вагомое значення, сучасне господарство не може функціонувати стабільно без кредиту. У зв'язку з цим, для практиків безсумнівно важливе уточнення теоретичного знання поняття «кредит», так як розгляд деяких практичних проблем у теоретичному ключі (наприклад, на основі кругообігу кредитних ресурсів) дає можливість сформувати загальні (принципові) підходи до їх вирішення, допомагає усвідомити сутність поняття «кредит» як економічного феномена, дає можливість повніше розкрити специфіку його функціонування, його вплив на процеси, що протікають в економіці, розширює судження про ринок кредитних ресурсів [3, с. 84].

Кредит сприяє зміцненню господарської діяльності підприємств, оскільки він є необхідною умовою кругообігу виробничих фондів і фондів обігу. В умовах розширеного відтворення кредит надає можливість безперервно здійснювати процес обігу і, отже, сприяє виробництву і реалізації продукції. Завдяки кредитним відносинам немає потреб обов'язкового накопичення власних коштів і відбувається більш швидко залучення ресурсів у господарський оборот за рахунок економії часу при закупівлі сировини, матеріалів тощо.

Таким чином, сприяючи безперервності відтворювального процесу на підприємстві, кредит поряд з тим є фактором його прискорення. Звичайно, кредит не може прямо вплинути на скорочення часу виробництва товарів, він має свої об'єктивні межі, зумовлені факторами неекономічного характеру, зокрема технологією виробництва. Його вплив на прискорення процесу відтворення реалізується за рахунок скорочення часу, що витрачається на зміну функціональних форм продукту, що, в кінцевому випадку, збільшує швидкість обороту фондів [2, с. 31].

Потреба розширити виробництво в умовах, коли бракує нагромаджених для цього власних коштів, безперечно, свідчить про те, що кредит необхідний уже функціонуючому товаровиробникові.

Однак ще більш він потрібний тому, хто лише бажає організувати власне виробництво чи розпочати якусь іншу підприємницьку діяльність, але ще не зміг накопичити для цього власний капітал. Отже, без кредиту нормальне функціонування товарного виробництва, товарного обігу та споживання у сучасному суспільстві взагалі неможливе. Він стає обов'язковим атрибутом господарювання. «Купуй зараз, плати потім», — такий принцип кредитного господарства, як називають сьогоднішню економіку, котра вся пронизана кредитними відносинами [5, с. 15].

Банківська стратегія в кредитуванні малого бізнесу залежить від характеристики його ресурсної бази. У цьому полягає головна суперечність усієї банківської системи: можливості банку не співпадають із потребами ринку фінансової послуги, яку багато банкірів називають кредитуванням малого та середнього бізнесу, хоча насправді процедура надання такого кредиту мало чим відрізняється від процедури по інших суб'єктах (великих підприємств) [1, с. 15].

Залучення банківського кредиту є класичною технологією залучення необхідної кількості фінансових ресурсів для малого бізнесу.

Банківські кредити дають змогу фінансувати витрати суб'єктів господарювання, пов'язані з придбанням основних засобів, поточних активів, покриттям таких потреб суб'єкта господарювання, як збільшення виробничих запасів, зумовлене збільшенням або виникненням дебіторської заборгованості та інше.

Кредити банківської установи дають змогу поєднувати всі джерела оборотних активів й активно впливають на раціональне формування запасів сировини, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей.

На практиці банківські установи дуже обережно ставляться до видачі кредитів суб'єктам малого бізнесу.

Чинниками, які обмежують можливість малого бізнесу отримати кредитні кошти є, з одного боку, суворі вимоги банківської установи щодо надання гарантій повернення коштів у разі відсутності в суб'єкта господарювання тривалої кредитної історії, підвищених виробничих ризиків, мобільності капіталу, а з іншого боку – властива суб'єктам малого бізнесу специфічна структура активів, у якій нерухомість представлена мінімальною часткою, яка могла би слугувати заставою повернення кредиту (табл. 1).

Таблиця 1.
Характеристика послуг банків з кредитування малих підприємств

Послуга банків з кредитування	Максимальний обсяг	Процентна ставка, винагорода банку	Термін	Забезпечення
1. Овердрафт	15-40% від суми середньомісячного кредитного обороту	За домовленістю (порівняно завищена)	Короткостроковий	Обороти за рахунком позичальника
2. Факторинг	На суму	20-22% плюс	Короткостроковий	Не портебує

	поставлених товарів або наданих послуг	факторингова комісія 0,75-5%		забезпечення
3. Терміновий кредит	За домовленістю	За домовленістю (порівняно низька)	30-60 днів (фіксований термін погашення)	Не портебує забезпечення
4. Операції репо з товарами	На суму товару	Винагорода банку – різниця цін продажу і купівлі	Короткостроковий	Товар
5. Кредитна лінія банку	Кредит надається кілька разів у межах встановленого ліміту	20-30 % - у національній валюті, 12-14% - в іноземній	Короткостроковий та довгостроковий	Необхідне
6. Інвестиційне кредитування	На суму інвестиційного проекту	Майбутній прибуток від діяльності підприємства	Короткостроковий та довгостроковий	Не портебує забезпечення

Крім того, банківські установи більшою мірою спрямовані на обслуговування великих корпоративних клієнтів, що істотно впливає на вартість залучених фінансових ресурсів для суб'єктів малого бізнесу.

Для банківської установи робота з клієнтами, які отримують незначні кредити (здебільшого це стосується кредитування суб'єктів малого бізнесу), є низькорентабельною.

Очевидно, що успішний розвиток МСБ значною мірою залежить від його забезпеченості фінансовими ресурсами як довгострокового, так і короткострокового характеру.

Серед джерел фінансових ресурсів малих та середніх підприємств (далі – МСП) банківські кредити за статистикою займають третє місце після доходів від діяльності суб'єктів підприємництва та особистих коштів засновників таблиця 2.

Питома вага кредитів для МСБ в загальному обсязі кредитного портфеля банків є незначною (до 20%) вже впродовж багатьох років, так, у 2015 вона складала 14,7%, а у 2016 — 15,1% [7]. На сьогодні малі та середні підприємства в сукупності генерують та реалізують більше 70% річного обсягу продукції та послуг не фінансового сектору України, що не співвідноситься з рівнем кредитування МСБ.

Таблиця 2.

Кредити, надані іншим фінансовим корпораціям, за розмірами підприємств на великі, середні та малі (млн. грн.)

Період	Усього	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва
2017 рік				
жовтень	4937	1353	901	2683
листопад	4772	1297	947	2528
грудень	4810	1387	955	2468
2018 рік				
січень	4724	1424	937	2363
лютий	4393	1338	883	2172
березень	4527	1569	915	2043
квітень	4643	1620	968	2055
травень	4709	1808	838	2063
червень	4753	1826	928	1999
липень	4735	1788	965	1982
серпень	5258	1853	1380	2025

Джерело: складено авторами за даними Національного банку України [7].

Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні та малі підприємства у 2017 році (без тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) наведено у таблиці 3.

Таблиця 3.

Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні та малі у 2017 році, (млн. грн.)

Фінансовий результат до оподаткування	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Усього	236952,1	72,8	593168,2	27,2	356216,1
по великих підприємствах	156906,3	73,3	266879,1	26,7	109972,8
по середніх підприємствах	90770,6	76,6	208842,6	23,4	118072,0
по малих підприємствах	-10724,8	72,7	117446,5	27,3	128171,3

Джерело: складено авторами за даними Національного банку України [7]

Ключовою ж проблемою, з якою стикаються МСБ, є саме недостатність та висока вартість кредитних ресурсів, про що свідчить опитування представників малого та середнього бізнесу, проведене СІРЕ Україна у травні поточного року, — доступ до фінансів респонденти поставили на перше місце (73% респондентів) серед проблем, з якими стикаються представники МСБ.

Погіршення економічної ситуації особливо сильно позначилися на якості обслуговування боргу малими та середніми підприємцями. Роздрібні підприємства займають лідируючі позиції за простроченими кредитами на балансі банків в порівнянні з 23,6 % простроченої заборгованості в цілому по банківському сектору. Однією з причин, що стримують кредитування МСБ в Україні, може бути брак інформації, необхідної банкам і мікрофінансовим організаціям для оцінки кредитного ризику МСП [7].

Банки не можуть адекватно оцінювати кредитний ризик позичальників з числа малих і середніх підприємств через відсутність прозорої звітності та низького рівня централізованого відстеження кредитних історій організацій.

Комплекс заходів, пов'язаний з подоланням внутрішніх труднощів малих підприємств, є, по суті, переліком заходів щодо підтримки малого бізнесу. Серед них можна виділити лише ті кроки, які більшою мірою, ніж інші, здатні в найкоротші терміни забезпечити помітний ефект:

- субсидування процентної ставки за кредитами для малих підприємств, що працюють у галузях з низькою рентабельністю;
- стабілізація податкового режиму для малих підприємств;
- заходи, спрямовані на підвищення прозорості малого бізнесу;
- розвиток інфраструктури підтримки та освітня робота в середовищі малих підприємств;
- створення фондів підтримки малих підприємств, які б надавали допомогу в зборі документації та навчанні роботі з банками;
- стимулювання форсованого формування фонду кредитних історій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Заходи, спрямовані на активізацію кредитування підприємництва, мають відповідати інтересам як підприємців, так і фінансових інституцій і держави. Це пов'язано з тим, що сектор середнього і малого підприємництва традиційно належить до найбільш ризикованих позичальників, тому вимоги до забезпечення за такими банківськими кредитами найбільш жорсткі, а процентна ставка – найвища. Натомість надання позик суб'єктам підприємництва не кредитними організаціями дозволяє уникнути необхідності дотримання окремих вимог банківського законодавства, зокрема класифікації позичальників за групами кредитних ризиків, наявності високоліквідної застави і потреби формувати резерви на можливі втрати по кредитах, але об'єктивно звужує можливості такої фінансової підтримки. Тому наступним нашим дослідженням стане зарубіжний досвід кредитування малого та середнього бізнесу та можливість впровадження його в Україні.

Література.

1. Абрамова І.М. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні / І. М. Абрамова // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 12 – 17.
2. Базилюк А. В. Фінансові важелі розвитку малого бізнесу в Україні [Текст] // А. В. Базилюк // Актуальні проблеми економіки. – 2008.- №8. – С. 29-35.
3. Біломістний О. М. Проблеми фінансування малих підприємств за рахунок банківського кредитування [Текст] / О. М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - № 1 (4). – 2009. - С. 81-84.
4. Бобров Є. А. Сучасний стан і перспективи розвитку кредитування малого бізнесу [Текст] / Є. А. Бобров // Фінанси України. – 2009.- №6. – С. 103-104.
5. Галь В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні [Текст]: / В. Галь // Вісник Національного банку України. — 2008. — № 5. — С. 13 – 15.

6. Клочко Ю.О. Проблеми малого бізнесу в Україні [Текст] / Ю.О. Клочко // Економіка України. – 2010. – № 1. – 48с.

7. Національний Банк України [Електронний ресурс]: офіційний вебсайт - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.

References.

1. Abramova, I.M. (2010), “Problems of small business development in Ukraine”, *Finansy Ukrainy*, no 4, pp. 12-17

2. Basiluk, A.V. (2008), “Financial Libraries for the Development of Small Business in Ukraine”, *Aktualni problemy ekonomiky*, no 8, pp. 29-35

3. Bilomistnyi, O.M. (2009), “Problems of financing small enterprises at the expense of bank lending”, *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, no 1 (4), pp. 81-84

4. Bobrov, Ye.A. (2009), “Current situation and prospects of small business lending”, *Finansy Ukrainy*, no 6, pp. 103-104

5. Gal, V. (2008), “Development of Small and Medium Business in Ukraine”, *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no 5, pp. 13-15

6. Klochko, Yu.O. (2010), “Problems of Small Business in Ukraine”, *Ekonomika Ukrainy*, no 1, p. 48

7. National Bank of Ukraine (2018), available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57420 (Accessed 12 October 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.10.2018 р.